

Vedlegg, UKM 11/07

RAPPORT FRA PROSJEKTLEDER FOR KIRKENS DIALOG- OG FORSONINGSPROSJEKT I LULESAMISK OMRÅDE

Pr 31. januar 2007 – ved andre årets slutt

v/Rolf Steffensen

Jeg viser til de to tidligere rapportene, datert juni 2005 og august 2006, samt tre rapporter vedrørende utvekslingsprogrammet.

I denne foreløpig siste rapporten pr 31. januar 2007, fokuseres det bare på hovedsakene i arbeidet gjennom høsten 2006 frem til og med januar 2007, samt arbeidsplanen for 2007 og noen anbefalinger for veien videre.

Utvekslingsprogrammet

Kontakt og samarbeid med Vennskap Nord/Sør (VNS)

Gjennom søknadsprosessen og dialogen vår med VNS har vi gjennom høsten fått økt bevissthet på hva vi vil og hvilke muligheter som kan åpne seg gjennom vårt eksisterende kulturutvekslingsprogram med Atlantis Beacon Hill Community Church i Cape Town. Vi mener at den nye søknaden pr oktober 2006 er svært dekkende og relevant for det vi faktisk utretter gjennom programmet. Samtidig er den visjonær og utfordrende for den situasjonen vi står i og den situasjonen våre partnere i sør opplever.

VNS har i kontakten med oss gitt oss svært gode tilbakemeldinger, særlig på dialogdimensjonen i utvekslingen, noe som viser seg å representere noe nytt i denne sammenhengen. Denne tilbakemeldingen har kommet til uttrykk flere ganger og på forskjellige måter. Ikke bare ble søknaden for 2007 innfridd med hele 140.000,- kroner, dvs hele søknadsbeløpet. I november ble jeg også invitert til å delta som foredragsholder på en intern VNS-konferanse om dialog som metode i utvekslingsarbeid.

Av VNS ble vi i løpet av høsten oppfordret til å etablere formelle avtaler med vår partnerkirke i Atlantis. Vi ble også oppfordret til å etablere kontakt mellom vår lokale samarbeidspartner i Hamarøy, Knut Hamsun videregående skole, og en tilsvarende skole i Atlantis, med tanke på å søke om innlemmelse av skolene i VNS' skoleutvekslingsprogram. Via vår partnerkirke i Atlantis ble vi i denne forbindelse anbefalt å søke kontakt med en nærliggende offentlig skole i Atlantis, Robinvale high school.

Besøk i Atlantis

På VNS' oppfordring la vi derfor inn en ekstra planleggingsreise til Atlantis en uke i nov/desember 2006. På denne reisen deltok to lærere fra Knut Hamsun videregående skole og en representant for den lokale ressursgruppa i prosjektet, i tillegg til undertegnede. På denne reisen ble det inngått en formell samarbeidsavtale mellom Atlantis Beacon Hill Community Church og Sør-Hålogaland bispedømme/Hamarøy menighet. Det ble også etablert direkte kontakt mellom de to skolene med sikte på et framtidig samarbeid både om utveksling av elever og lærere og annet faglig relevant samarbeid.

I denne forbindelse har det naturligvis vært avholdt en rekke møter, både i forkant og i etterkant av reisen, med ledelsen ved Knut Hamsun videregående skole. Skolen går helhjertet inn for å ta del i og utvikle det videre samarbeidet både med det allerede etablerte kulturutvekslingsprogrammet mellom kirkene og med Robinvale high school og VNS. Etter

avtale med VNS ble det i løpet av desember 2006 skrevet en egen søknad fra KHVGS til VNS om innlemmelse i organisasjonens skoleutvekslingsprogram.

På den samme reisen til Atlantis/Cape Town ble også andre institusjoner besøkt. Her nevnes spesielt Institute for Healing of Memories og ledertreningsprogrammet Emerging Leadership Programme (ELP) ved Desmond Tutu Peace Centre (DTPC), begge i Cape Town. I etterkant av dette besøket har det vært en betydelig mailkontakt mellom lederen for ELP, Clem van Wyk, og undertegnede, med sikte på å gi partene i utvekslingsprogrammet, hver for seg og sammen, del i senterets dialog- og forsoningskompetanse. Bl.a. er vi blitt enige om at ELP skal legge til rette for og lede en to dagers workshop om dialog og forsoning for vår gruppe og en gruppe elever fra Robinvale high school når vi igjen besøker Atlantis i april i år. I en av mailene sine skriver van Wyk: *The possibility of having a two day workshop on the programme at the Robinvale school in Atlantis is a very good idea and we shall be very keen to facilitate that as well. South Africa is facing a host of violence, which is sad. The schools and education department is struggling in this area and has asked NGO's like us to assist. We now have a memorandum of understanding with the Western Cape Education department and we look forward to helping in the peacebuilding and reconciliation programmes in schools. Atlantis is a very needy area, and we must help in whichever way we can cooperate and I certainly look forward to a partnership with your work.*

Jeg nevner at VNS støttet også denne reisen økonomisk med en ekstratildeling på kr 29.000, -, noe som tilsvarer 50% av de samlede utgiftene.

Dialogarbeid

I perioden november til januar har det vært avviklet et tre kvelders opplegg for tre forskjellige dialoggrupper for elever ved Knut Hamsun videregående skole. Deltakelsen i dialoggruppene har også vært kvalifiserende for de elevene som ønsker å delta i årets utveksling til Sør-Afrika.

Dialogarbeidet foregår også i andre fora og sammenhenger. De mange personlige samtaler ved hjemmebesøk, telefonsamtaler, mailkontakt, deltakelse på div arbeidsmøter på skolen, i styringsgruppa og den lokale ressursgruppa, i menighetsrådet, på kirkemøtet, samt deltakelse på temamøte på Arran og læstadiansk samling med mer må også nevnes i denne sammenhengen.

Forskning og refleksjon

Kontakt med Høgskolen i Bodø

Siden i fjor vår har et forskermiljø på samfunnsvitenskapelig avdeling ved Høgskolen i Bodø vist interesse for dialog- og forsoningsarbeidet i Nord-Salten. Førsteamanuensis Reidun Follesø som allerede har et betydelig internasjonalt engasjement bl.a. i Sør-Afrika og Malawi, inviterte meg i høst som gjesteforeleser for noen av sine mastergradstudenter. Etter den tid har vi sammen sett på mulighetene for å utvikle et samarbeid mellom Høgskolen i Bodø, Knut Hamsun videregående skole og Robinvale high school, med sikte på å invitere elever fra de to skolene inn som medforskere i et forskningsopplegg med fokus på identitet og livsmestring. Ledelsen ved KHVGS er orientert og har gitt uttrykk for at denne tilnærmingen er svært spennende. Høgskolen i Bodø er allerede kommet så langt i sitt forarbeid at den har søkt om forskningsmidler fra Sosial- og helsedirektoratet.

Møte i Teologisk Nemnd

I oktober var jeg invitert av Teologisk Nemnd i Mellomkirkelig råd til å være en av to innledere på et internt seminar om forsoning. Den andre innlederen var teolog og voldsforsker Paul Leer-Salvesen.

I etterkant av møtet ble det gjennom Vårt Land og Kirkeinfo satt fokus på begrepene tilgivelse, skyld og ansvar. Mens Paul Leer-Salvesen stilte spørsmål ved om det overhode er mulig å snakke om kollektiv tilgivelse og skyld, og om det i dag gir mening for kirken å be minoriteter og andre om tilgivelse for tidligere tiders synder, hevdet jeg at det faktisk gir stor mening. Kirkemøtets unnskyldning fra 1997 er blitt lagt merke til i det samiske samfunnet. Som et første steg. Men det trenges mer. Stadig gjenstår det mye før vi kan snakke om reell forsoning mellom den norske majoriteten og den samiske minoriteten i Norge. Faktisk mener jeg at kirken pr i dag fortsatt bidrar aktivt til å opprettholde fornorskningen av samene. Kan vi ikke be om unnskyldning for det gårdagens kirke gjorde seg skyldig i, kan vi og skal vi likevel ta et oppgjør med den urett vi selv begår. Fornorskningen er ikke et avsluttet kapittel i vår historie. Den fortsetter så lenge kirken ikke gjør det som må gjøres for å tydeliggjøre sin egen overgrepshistorie og så lenge den ikke legger til rette for bl.a. kirkelig betjening av samisktalende samer, på samisk, uavhengig av hvor man bor. Hensynet til økonomi eller andre praktiske forhold vil aldri være et akseptabelt argument for kirken til å unndra seg sitt ansvar for å sikre likeverdet hos den andre, krenkede parten.

Effekten av forsoningsprosjektet

Det er selvsagt svært vanskelig å måle effekten av et arbeid som dette. Men likevel, med utgangspunkt i målsettingene som ble definert i den første prosjektbeskrivelsen, vil jeg hevde at vi har vært, og stadig er på rett vei.

Gjennom forsoningsprosjektet har vi

- Utviklet til dels betydelig kunnskap om dialog og forsoningsarbeid
- Vunnet ny kunnskap og ny erkjennelse om vår felles historie
- Bidratt til at både samer og nordmenn har fått hjelp til å bearbeide uheldige holdninger
- Bidratt til at samer som har opplevd seg stigmatisert og diskriminert har fått mot til reidentifisering
- Bidratt til at nordmenn som majoritetsfolk har tatt ansvar for det som har skjedd. Det har igjen bidratt til reidentifisering også for dem.
- Bidratt til å bekrefte det samiske samfunnets rett til å styrke og utvikle sin egen kulturelle egenart
- Bidratt til at det tokulturelle samfunnet i Nord-Salten kan utvikle en felles framtid basert på respekt, trygghet og åpenhet.

For min egen del har jeg for lengst innsett at dette er et langsiktig arbeid. Det vil ta år og dag før man kan snakke om at skadene som er oppstått i forholdet mellom nordmenn og samer er leget og konflikten endelig forsonet. Likevel er det nettopp dette vi må sikte mot. Og den eneste måten jeg kan se at det kan gjøres på er å bygge relasjoner, gjøre seg sårbar og utsette seg for risikoen for å bli avvist. Det er krevende, men nødvendig og utrolig givende.

Selv mener jeg å ha lært kolossalt mye gjennom disse to årene. Kanskje aller mest om meg selv. Det har ikke bare vært behagelig. Snarere tvert imot. Det har ofte gjort vondt. Derfor har jeg også trengt tid. Takket være gode samtalepartnere underveis har jeg verken mistet motet eller troen på at jeg likevel kan bli stående i dette.

Hvilket inntrykk har jeg så av effekten av dialog- og forsoningsarbeidet så langt?
Jeg mener selv å se at det er blitt større åpenhet. Mindre mistillit og aggresjon, mer tillit.
Det er blitt flere møteplasser og flere kommer til underveis. Flere møtes og snakker sammen, til og om hverandre, på en annen måte enn før.

Stadig flere i den norske og norsk/samiske befolkningen snakker i dag mer åpent om sin egen samiske slektsbakgrunn, ikke bare om den norske, slik de gjorde før.

Det er blitt større rom og større forståelse både i den samiske og norske befolkningen for å kunne leve med en dobbel identitet.

Noen av de gamle konfliktene er blitt tydeligere enn før. Flere er blitt tryggere på at det er bra at konfliktene kommer til overflata. At diskusjon og åpen konfrontasjon er bedre enn taushet eller likegyldig status quo.

Mange i lokalmiljøet ønsker å bli utfordret på sine holdninger. Som et eksempel nevnes henvendelsen fra Hamarøys pensjonistforening som inviterte meg som foredragsholder på sitt medlemsmøte i februar, med følgende kommentar – ”det er vel vi som trenger det mest..”
I Hamarøy har feiringen av Samefolkets dag 2007 vist at dagen er i ferd med å endre karakter. På ordførerens initiativ og i samarbeid med Árran er dagen i ferd med å bli en viktig dag for mange.

Kontakten med Sør-Afrika har gitt en ny dimensjon og status til det identitetsfremmende arbeidet lokalt, både blant ungdom og voksne. Kontakten med den urbaniserte og assimilerede fargede Khoi-befolkningen har gitt svært relevante identifikasjonsmuligheter både til de med en sterk samisk identitet og til de som, som følge av fornorskningen, har mistet mye av sin samiske identitet.

Erkjennelsen av behovet for dialog og forsoning deles i dag av langt flere enn før.

Det samme gjelder erkjennelsen av at det enda er en lang vei å gå før man kan snakke om at målet er nådd. Snarere har vi erkjent at forsoning ikke først og fremst ligger der som et mål et sted i fremtiden, men en måte å leve på. Med hånden på hjertet kan vi si at vi er der vi skal være, vi er underveis...

Den lokale ressursgruppa og styringsgruppa for prosjektet har naturligvis vært opptatte av å sikre videreføringen av dialog- og forsoningsarbeidet også etter at prosjektperioden er over. Begge gruppene har konkludert med at det er for tidlig å avslutte arbeidet nå. Fram til juni i år har jeg fått innvilget 100% permisjon for å skrive bok. Etter den tid, fra august eller september, bør det gis rom for at prosjektet kan videreføres i en noe redusert form, f.eks. med en 30% stilling som prosjektleder, ut året. Slik kan prosjektet få litt mer tid på seg til å legge grunnen for det videreføringsarbeidet som nødvendigvis må gjøres. Ressursgruppa er særlig opptatt av at dialoggruppearbeidet må fortsette. Gruppa ønsker en ny runde med grupper også høsten 2007. Dessuten også en kontinuerlig videreføring i en 5-årsperiode framover. For å gjøre dette mulig og for å sikre kvaliteten i arbeidet ønsker gruppa at det i løpet av høsten arrangeres et kurs for nye dialoggruppeledere. Samtlige 5 deltakere i ressursgruppa har signalisert at de gjerne vil delta på et slikt kurs for selv å kunne bidra til at det blir mulig. I tillegg ønsker gruppa at det arrangeres tre åpne temakvelder i løpet av høsten, samt en større konferanse for å markere avslutningen på prosjektet.

Utover dette legges det også opp til en 2. gjenvissitt fra Atlantis til Nord-Salten i oktober 2007.

Arbeidsplan for 2007

Dokumentasjon – bokskrivning – 4 måneder, fra 1. februar – 31. mai

Temakvelder – 3 stk

Dialoggrupper – 1-3 grupper a 3 kvelder

Dialoggrupplelederkurs – 1 helg
Konferanse – 1 dag
Gjenvisitt fra Atlantis – 1 uke

Etablering av et permanent dialog- og forsoningsarbeid med utgangspunkt i Nord-Salten

For å sikre at det igangsatte dialog- og forsoningsarbeidet kan videreføres og styrkes når forsoningsprosjektet er sluttført, ønsker den lokale ressursgruppa å ta initiativet til at det etableres en organisasjon eller stiftelse for dialog og forsoning i samisk/norsk sammenheng. Vi som har stått sentralt i denne prosessen har opplevd det som en nåde å få være med. Vi har opplevd prosessen som større, rikere og viktigere enn noen av oss kunne forestilt seg på forhånd. Vi tror at det som har skjedd har vært bestemt, verken av kirken eller oss selv, men av Gud. Det er han som har tatt oss hit hvor vi nå i fellesskap kan begynne å ta hånd om den situasjonen som har vært og fortsatt er.

Det er ressursgruppas oppfatning at kirken eller andre majoritetsinstitusjoner ikke bør ha en fremtredende plass i etableringen av et kommende ”dialog- og forsoningssenter”. Dette for å unngå å gjøre det vanskelig å vinne den nødvendige tilliten i det samiske samfunnet. Det finnes mange eksempler på at diskusjoner på fylkestinget, i Sametinget eller i kommunestyrene, om offentlig støtte og medvirkning til en god sak, har skadet selve saken straks det har gått politikk i den.

Vi tror at dersom stiftelsen eller organisasjonen i stedet etableres av en gruppe samiske og norske enkeltpersoner med tilhørighet i det lulesamiske området, vil den likevel ha kraft nok i seg til å bli det vi trenger, fordi folk vil ønske den og ta imot den. Og vi vil selv slippe å bruke energi på å forholde oss til og drive politikk.

Dette betyr likevel ikke at kirken ikke har noen rolle å spille. Tvert imot, også i fremtiden vil det ha stor betydning hva kirken gjør og ikke gjør. For de som i fortsettelsen vil føre arbeidet videre vil det ha stor betydning å vite at kirken fortsatt støtter arbeidet, også økonomisk, dersom det skulle bli behov for det.

Den norske kirkes videre forsoningsengasjement i det lulesamiske området

For min egen del vil jeg legge til at jeg tror det vil være helt avgjørende, ikke minst for kirkens troverdighet, at den også etter 2007 viser vilje og forpliktelse til å bli stående i de prosessene som er satt i gang. Jeg vil peke på 6 viktige oppgaver i denne forbindelse, og også antyde hvem jeg mener bør ta tak i hvert av punktene.

1. Gjennom dialog- og forsoningsarbeidet i Nord-Salten har kirken framstått som en åndelig møteplass på en annen måte enn før. Den har latt seg påvirke av møtene med enkeltmenneskers fortellinger på en måte som har endret kirken, og folks bilde av den. *Erfaringene som er vunnet må overføres* og tilføres kirken også på andre områder og i møte med andre grupper som kirken har vært og er i konflikt med.
2. *Historieskriving*. Ved å øke lokalkunnskapen om samenes skjebne og særlig kirkens rolle i fornorskningen av samene, vil vi som kirke og lokalsamfunn kunne vinne den forståelsen vi i dag mangler om hva fornorskningen har gjort med samer og nordmenn bosatt i Nord-Salten helt fram til i dag. Så langt jeg kan forstå vil dette være en altfor stor og krevende oppgave for små og ressursfattige menigheter å gå i gang med på egen hånd. Bare i det lulesamiske området vil minst seks kommuner, og langt flere

menigheter, være berørt. Med utgangspunkt i at fornorskningen var et nasjonalt politisk program igangsatt av norske myndigheter og støttet av kirken, mener jeg at dette bør være en oppgave for kirken som sådan. Jeg ber Bispedømmerrådet i Sør-Hålogaland, i samarbeid med Kirkerådet og Samisk kirkeråd, om å ta tak i saken.

3. *Legge til rette for at samisk språk, kunst og kultur, i større grad slipper til i menigheter med både samisk og norsk befolkning.* Etter min mening bør det legges en detaljert plan for å sikre at det samiske samfunnet finner gjenklang i kirken i møte med kirkens kunst, kultur og språk. I dag er samisk kunst, kultur og språk nærmest totalt fraværende i de fleste kirkene i det lulesamiske området. Pr i dag er det bare en prest i området som behersker lulesamisk språk til liturgisk bruk. Denne situasjonen er totalt uakseptabel og fundamentalt gal. For å skape en mer likeverdig situasjon vil det normalt være viktig å ta utgangspunkt i Samisk kirkeråds prinsipp om at samene selv er best egnet til å betjene samer på samisk også i kirken. Imidlertid er det i denne sammenhengen nødvendig å minne om at i det lulesamiske området eksisterer det et skarpt skille og en dyp teologisk mistillit mellom den førstefødte læstadianske forsamlingen og Den norske kirke. Jeg mener det er svært viktig å ta denne situasjonen på alvor. Så langt jeg kan se vil det i overskuelig framtid ikke være realistisk å tro at det vil være mulig å rekruttere samisktalende lulesamer til kirkelig tjeneste i Nord-Salten. For å kunne ivareta et minstemål av troverdighet må kirken likevel arbeide systematisk for å imøtekomme selve behovet, bl.a. ved å øke den samiske språkkompetansen blant kirkens ansatte i området. Som et minimum mener jeg at det bør stilles krav ikke bare til soknepreststillingen i Tysfjord, men også til stillingen i Hamarøy om å inneha kompetanse i samisk språk. Jeg ber Bispedømmerrådet, i samarbeid med Kirkerådet og Samisk kirkeråd, om å ta tak i saken.
4. *Yte økonomisk og evt annen støtte ved behov, til den fremtidige, frittstående dialog- og forsoningsvirksomheten i lulesamisk område.* Bispedømmerrådet og Samisk kirkeråd.
5. *Bistå og videreføre utvekslingsprogrammet.* Lokalmenighet, i samarbeid med Knut Hamsun videregående skole og Bispedømmerrådet.
6. *Følge opp kontakten med det fargede og urbaniserte Khoi-samfunnet i Atlantis.* Bidra til å styrke de prosessene som nå er satt i gang for at dette samfunnet kan gjenvinne sin identitet og sine rettigheter som urbefolkningsgruppe i Sør-Afrika. Mellomkirkelig råd, i samarbeid med Samisk kirkeråd, bispedømmerråd og lokalmenighet.

Jeg ber om at utfordringene i denne rapporten saksbehandles og legges fram til drøftelse og vedtak i alle de aktuelle kirkelige rådene.

Hamarøy 2. februar 2007

Rolf Steffensen
Prosjektleder/sokneprest